

lentmondásainak zürzavarából s a szereplők kibogozhatatlan lelki élményeiből adódik. Szalatnai Rezső, a jeles szlovenszkói esszéíró a könyv előszavában meg is jegyzi, hogy az Élő ostor testvérműve Szabó Dezső Elsodort falujának. Ez azonban nem Szabó Dezső-utánezást jelent, bár itt-ott föllelhetők a könyvben az Elsodort falu hatásai. Mindenesetre, a szlovenszkói falu ily reális és mélyreható meglátása, művészi ábrázolása, a maga nemében egyedüli az új szlovák regényirodalomban. A könyv oldalain különben nem „regény-alakokkal“, de tömegekkel találkozunk s bár az éles körvonalakkal jellemzett figurák kölcsönös összecsapásaiból teljesezik elénk az író mondanivalója és kap formát a falu felkavart élete, mégis az egyes személyek szavaiban ezrek és ezrek óhaja csendül. Osztály osztállyal néz farkasszemet, midőn a népet kiszípolozó jegyző és a falu „bikája“: a duzzadó erejű paraszt állanak egymással szemben. A háború borzalmaiból hazamenekült főhóst, Hlavaj Ádámot se a kijátszott férj haragja ösztönzi csupán, hanem a vérözönben megszilárdult hite az eljövendő béke és jólét után, állítják szenvedő népe élére.

A fordítás Sándor László ihletett munkája. (Berkó Sándor)

HALÁSZ GÁBOR: AZ ERTELEM KERESÉSE, (Franklin, 1938.)

A háború utáni magyar irodalomtörténetírás kettős utakon jár. Az egyik irány a múlt század jól bevált pozitivisták módszerét követve továbbra is az új adatok felkutatásában és a részletkérdések feldolgozásában látja főfeladatát. Ez a szintézistől irtózó, de a maga nemében sok becsületes szempontot követő irány sem a múltban, sem a jelenben nem volt képes igazán nagy és összefoglaló alkotásokat létrehozni. A másik és új módszer, amelynek gyökerei messzi a háború előtti évekig nyulnak vissza, „szellemtörténeti“ alapon igyekszik a régóhajtott szintézist megalkotni. A magyar essay igazi fellendülése a szellemtörténeti irány előretörésének köszönhető. Essay-irodalmunk újabb értékes terméke Halász Gábor könyve szintén ennek a hajtása. Akik a háború utáni magyar szellemi életet figyelik, azok örömmel állapíthatják meg, hogy a multakhoz viszonyítva milyen nagy lendületet vett essayírásunk. Péterffy hagyatéka méltó kezekbe került. Babits mellett Németh László, Cs. Szabó László, Halász Gábor a fiatalok essay iránti érdeklődésének főképviselei. E néhány kiragadott név nem elszigetelt jelenség. Az essay ma divatos műfaj... annyira divatos, hogy háttérbe szorította, különösen a fiatalok körében a pozitivisták és a társadalomtudományi irányt. A komoly kutatómunka helyett fiatal íróink a nagyvonalú, de felületes összefoglalásokat szeretik és tanulmányaik egyenesen hemzsegnek a divatos „szellemtörténeti“ jelzavaktól. Ezt a káros jelenséget ma már sokan észrevették és a harc a magyar tudományos életben már is megindult az új iskola tuzásaival szemben. Halász Gábor nem tartozik a divatoskodó essayisták közé. Könyvének pár tanulmánya, mint *A fiatal Széchenyi*, *Kazinczy Ferenc* és *A Proust élmény nyomában* a legjobb essayisták méltó utódjának mutatják. Halász Gábor szellemi bölcsőjénél Babits és Horváth áll. Horváth János modern tudományos szempontú stílusvizsgálataival hatott Halászra és egészítette ki a Babitstól örökölt „európaiságot“. Halász essayi közül legsikerültebbek azok, amelyekben egy-egy író lelkifejlődését, egyéniségének kialakulását adja. Kevésbé sikerültek viszont azok az essayi, amelyekben általános irodalmi jelenségekkel foglalkozik, mint pl. *A líra halála*. Ezekből sem a tudás hiányzik, hanem az a társadalomtudományos szempont, aminek oly nagy hiányát látjuk modern essay-irodalmunkban. Régi nagy írók művészetét, irodalmi stílusunk és műfajaink fejlődését

nem lehet csupán „a szellem megnyilvánulásaiaként“ magyarázni. Az irodalom társadalmi jelenség is, miért is megértéséhez a társadalomtudományi szempontok ismerete szintén szükséges. Ez a hiba nem tulajdonítható csupán Halász Gábornak. Örökségként szállt rá a szellemtörténeti iskolából. (*Dezséri György*)

SIMONIS HENRIK: A GYUJTÓPONT.

(Riportkönyv a szudetavidékről. Temesvár, 1938.)

A riport irodalom nem mindig hálás műfaj. Különösen akkor nem, ha olyankor kívánczok könyvterjedelemben az olvasók elé, amikor az események rohanása, az összefüggések gyorsütemű változása elveheti a célzat élet. Simonis Henrik riportkönyvével, mondhatnám, szerencsétlenül járt, a történelem fürge járása kirugta a riport alól a talajt. Valóban, ki számolt a kelet-közép-európai kérdések e változásával, amit a világ meglepetésére a müncheni egyezmény hozott. Az újságíró szudetavidéki körutjáról hazatérve számba vette a politikai változatok lehetőségeit: a) csehszlovák-német háborút világháborúig való kiszélesedéssel, b) polgárháborút Csehszlovákiában spanyolországi mintára. A harmadik megoldásra a riportter éppugy nem gondolt, mint ahogy ezt a Chamberlain Hitler találkozásig senki fel nem merté tétélezni. Simonis Henrik riportkönyve tehát az első két lehetőség szemmel tartásával mutatta be a „gyújtópontot“, amelyen keresztül kétségtelenül új történelmi szakasz keletkezett Európában, de amelyen nem dőltek el az ellentétek, hanem, — minden történelmi számítást megcsufolva — csupán eltolódtak. Simonis Henrik könyve, mely paradox módon épp a müncheni döntés napjaiban került ki a nyomdából, mindezek ellenére egy szakasz középeurópai történelmet örökít meg, egy népdarab és egy vidék igazi arcát azokból a napokból, amikor idegállapota, hangulatai és bizonytalansága a végéig feszült a háborús rémületben s e népdarabról s e vidékről a huszadik század maximális működésre beállított propaganda gépezetei sajtó és rádió, suttogás és felháborító szónoklatok egy természeti tünemény elementáris erejével szórták a hazugságot. Szerző e hazugságok mögé akart kerülni, férfias igazságszeretetet hajszolta, őszinte izgalom a gyengébbek és a veszélybe fultak ügyéért. A könyv százötven oldalán nem a politika és a közgazdaság nagyságai nyilatkoznak, hanem a nép, az egyszerű polgár, a diák, a munkás, névtelenek, kik a riportter utjába akadnak uccán, kocsmában, vonaton, villanyoson. Nem a párhelyiségekből kotorja elő a nyilatkozókat, hanem a pártatlan köznapi életből és ezek az emberek egyszerű szavaikon keresztül tragikusan bizonyítják, nem azt kívánták és nem azt akarták, ami Csehszlovákiával Münchenben történt. Simonis Henrik könyve, igaz elkésett, de nem érkezett későn igazságszeretete és becsületessége, mellyel kötetnyi riportját megírta. Még mindig érv ez a könyv, hogy ime: Münchenben nem az önrendelkezési jog elvét érvényesítették, mert a szudeta vidéken nem a nép rendelkezett sorsa fölött, hanem a világimperializmus taszította a sötétségbe az európai demokrácia egyik utolsó világló pontját. Ha Simonis Henrik könyvén kifogásolhatunk valamit, úgy csupán azt, hogy németes mondatain egy magyar lektornak alaposan végig kellett volna szántania. Különben becsületes és tiszteletreméltó munka. (*M. J.*)